

Marcin Zalewski

ZATYŁY

Zatyły to brukowane uliczki biegnące wokół rynku miejscowości Kurzętnik. Zostały wytyczone wraz z placem handlowym, miejscem na kościół i parcelami dla osadników jeszcze w XIV wieku. Ulice Kościelna, Okólna, Mickiewicza wraz z Rynkiem i ulicą Hunta tworzyły szkielet średniowiecznego miasteczka. Rozłożyły się na nim niewielkie domy mieszkalne wraz z budynkami gospodarczymi. To właśnie kamienno-ceglane obiekty stodoły z dużymi drzwiami wjazdowymi stanowią o zabytkowej wartości zatyłów. Zaplecze kurzętnickiego rynku świadczy o krzyżackich korzeniach miasteczka i rolniczej tożsamości. Objęty ochroną konserwatorską układ urbanistyczny jest także częścią opowieści o przeszłości osady położonej u stóp zamku.

Miejscowość Kurzętnik to dawne miasteczko założone przez Zakon Krzyżacki u stóp zamku biskupów chełmińskich. Złożone dzieje doprowadziły do degradacji miejscowości do rangi wsi w 1905 roku. Do dziś jednak zachował się typowy dla lokacji krzyżackich układ ulic na planie szachownicy. Przetrwała również „mieszczańska" identyfikacja mieszkańców centrum Kurzętnika i rodzinne historie związane z targami na rynku,

działającą gospodą czy kurzętnickim browarem. Pozostałością po historii są również tytułowe zatyły. Regionalnie określa się tak boczne ulice za placem centralnym wraz z przyległymi budynkami gospodarczymi przynależnymi do domów w rynku. Ich historia i wygląd są unikatowe. Kurzętnickie domy i budynki gospodarcze były budowane od początku XIX wieku z materiału pozyskanego z ruin górującego nad miasteczkiem zamku. Niewielka ilość remontów i solidność materiału pozwoliły do dziś dotrwać kompleksowi kamienno-ceglanych szauerków, niejednokrotnie pod dachówką, które stoją przy uliczkach wybrukowanych kocimi łbami.

W sierpniu 2022 roku Fundacja Wybudowania zorganizowała szósty obóz wolontariacki poświęcony dziedzictwu ziemi lubawskiej. Wraz z grupą dziesięciu osób wyruszyliśmy odkrywać tajemnice zatyłów. Wolontariuszki na początku poznały historię Kurzętnika z sięgającymi średniowiecza uwarunkowaniami urbanistycznymi. Zapoznały się także z techniką wywiadu etnograficznego. Następne cztery dni były w pełni poświęcone fotografowaniu i rysowaniu architektury centrum Kurzętnika. Wolontariuszki pod przewodnictwem Natalii Reszki wzniosły się na wyżyny graficznego kunsztu.

1. Kurzętnik (pow. nowomiejski). Informacja o wystawie zorganizowanej w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa. Fot. Izabela Redman-Zalewska.

Wykonano wywiady z mieszkańcami starszego pokolenia, którzy opowiedzieli o przeszłości osady i jego mieszkańcach. Dowiedzieliśmy się, gdzie w Kurzętniku jest Okóle, co widać przez dziury w murze i kto pasał kozy na Górze Zamkowej.

2. Kurzętnik (pow. nowomiejski). Rysunki obiektów architektury centrum autorstwa uczestników obozu wolontariackiego. Fot. Izabela Redman-Zalewska.

W ramach działań poświęconych zatyłom zorganizowaliśmy warsztat ceramiczny dla młodych mieszkańców regionu. Na początku wybraliśmy się w poszukiwaniu śladów dawnego Kurzętnika. Tematem przewodnim była cegła, sposoby jej produkcji i skomplikowane przemiany. Po małej wędrówce wróciliśmy w gościnne progi Centrum Usług Społecznych w Kurzętniku, gdzie ruszyła gliniana manufaktura. Nie brakowało wyjątkowych pomysłów na pamiątkę z Kurzętnika.

Wszystkie rysunki, zdjęcia i wywiady zostały zarchiwizowane. Najciekawsze z nich można było zobaczyć na wystawie zorganizowanej w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa.

Marcin Zalewski

Inicjatywa została zrealizowana w ramach programu Narodowy Instytut Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa.
Organizator: Izabela Redman-Zalewska, Marcin Zalewski (Fundacja Wybudowania http://wybudowania.pl/)